

APROXIMACIÓ BIO-BIBLIOGRÀFICA A JOAQUIM XIRAU I PALAU

«... Joaquím Xirau, philosophe catalan, personnalité attachante à divers titres; notamment par son originalité et sa profondeur de penseur européen-catalan, par ses hautes responsabilités et ses talents en matière d'enseignement et d'éducation, par sa militance socialiste et sa fidélité à la République qui le contraignirent à un exil mortel».

JEAN-MARC GABAUBE

I. INTRODUCCIÓ

«D'entrada sembla que no n'hem produït massa, la gent d'aquest país, vull dir de filosofia —diu Fuster en un polèmic article.¹ Tal és en tot cas, la conclusió a que un arriba, després d'examinar la nòmina exahustiva dels cultivadors que el gènere ha tingut entre nosaltres... o m'equivoco i es tracta d'una il·lusió òptica?».

Aquestes paraules provocaren assentiment, indignació, però no va sorgir cap resposta prou contundent ni a favor ni en contra de la versió fusteriana. La qüestió és encara oberta. Tothom està d'acord si es tracta de parlar de filosofia en un Llull, Sibiuda, Vives..., en parlar dels segles XIX i XX, la controvèrsia sobre l'existència d'una filosofia catalana i la discussió sobre les figures del pensament és apassionada i poc unitària.²

El camí de la discussió generalitzada queda esgotat si no hi ha elements nous, el que cal és conèixer de debò la tasca dels nostres «filòsofs» i una vegada analitzada l'obra i repercussió podrem passar a una valoració seriosa. El coneixement de la vida i obra dels

¹ JOAN FUSTER, *Serra d'Or*, juny 1969, "Un cert dèficit de Filosofia", pàg. 423.

² EDUARDO NICOL, "El problema de la Filosofía hispánica", Ed. Tecnos, Madrid 1961.

homes que han fet possible de parlar d'una certa filosofia catalana o a Catalunya —no entrarem en polèmica terminològica!— explicarà el descendent de Fuster i potser es produirà alguna sorpresa dins el minso panorama que dibuixava l'autor de Sueca.

I aquesta és la feina que a poc a poc es va fent, i així sorgeixen els assaigs sobre Turró,³ Martí d'Eixalà,⁴ Crexells,⁵ per a no citar els ja clàssics estudis sobre Balmes, Ors, que queden un xic enrera del món editorial actual.

L'esforç que fem per a conèixer els homes que han tingut coses a dir dins aquesta branca del saber ens donarà la mesura exacta de les nostres forces en el camp de la Filosofia i per tant de la cultura. Potser no hi trobarem cap figura de primera fila, cap pensador d'àmbit mundial, cap cervell que hagi revolucionat el món amb les seves idees, hi descobrirem però homes estudiosos, capaços, intel·lectuals de formació europea, pensadors originals, ments creatives. L'estudi de les circumstàncies històriques, polítiques, econòmiques i ideològiques potser ens donaran la resposta a la manca de genis o de primeres figures. El miracle grec no s'ha reproduït a Catalunya! i és que potser és irrepetible!

Aquesta aportació, doncs, és pensada en aquest sentit: l'intent d'iniciar uns possibles camins d'investigació dins el camp filosòfic català, tot redescobrint personatges, obres i corrents de pensament que han quedat silenciats.

Xirau ha estat fins fa molt poc —i encara— un verdader desconegut, els pocs treballs que hi ha sobre ell són molt marginals i les referències no són abundants, només de tant en quant, espaiadament, algun dels seus deixebles barcelonins feia algun toc d'atenció. Les senyals han estat molt febles aquí, a Mèxic potser sigui més recordat, així ho fa pensar la reedició de part de l'Oba de X.: la més metafísica el 1963 i el 1973 la de caràcter més gnoseològic. (Vegi's bibliografia). A Catalunya no sols no es reedita res, sinó que ben just es troba algun volum a les biblioteques. Probablement la personalitat de Ramon Xirau, fill de Joaquim, filòsof i home de

3 PEDRO DOMINGO SANJUÁN, "Turró, hombre de ciencia mediterráneo", Ed. Pòrtic, Barcelona 1970.

4 JAUME ROURA, "Martí d'Eixalà i la Filosofia catalana del segle XIX". Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona 1980.

5 NORBERT BILBENY, "Joan Crexells en la Filosofia del Nou-cents", Barcelona 1979, Ed. 62, a l'abast.

cultura, que és professor universitari a Mèxic hagi estat també un factor que expliqui el desequilibri.

De de l'any 1976, però, podem gaudir de dos estudis una mica sòlids sobre Xirau, el de Maria Pilar Sánchez Rodríguez que és una tesi de Llicenciatura que es troba a la biblioteca de Filosofia de la Universitat de Barcelona i la publicació de la tesi de Reine Guy a Toulouse que versa sobre l'axiologia i la metafísica de l'autor.

Aquests treballs s'han tingut en compte, però han estat revisats, completats i corregits en algun cas. He posat al dia la informació bibliogràfica ja que des del 1976 calia certa actualització i he comprovat i recopilat moltes dades biogràfiques que han aparegut en publicacions recents i que permet de dibuixar més clarament la trajectoria vital del biografat, especialment en el camp polític i pedagògic. Evidentment hi ha encara molts buits i és per això que aquesta aportació està concebuda com un treball obert, tot just iniciat.

La Tesi de Madame Guy és un treball important per al coneixement de la filosofia de Xirau, decisiu —per ara— i únic donat el contingut i la proporció d'informació aplegada. Aquesta obra, difícilment asasequible, és un vast rastreix per la filosofia original de Xirau, i des d'aquest punt de vista difícilment superable. Pensem però, que si bé hem de reivindicar i estudiar el filòsof també hem de donar a conèixer el professor, el publicista, l'home d'acció que fou i el paper que va jugar en la renovació pedagògica del país. És per això que, modestament, inicio aquest treball que és insuficient —ho sé!,—, però vol descobrir, o insinuar millor la personalitat d'un figuerenc il·lustre, que exercint a Barcelona se sent profundament arrelat a l'Empordà.

II

Panoràmica de la Filosofia a Catalunya en el darrer terç del XIX i primera meitat del XX.

Sintetitzant, al màxim, conscients del risc que això comporta, dibuixarem unes línies que demarcaran els corrents filosòfics a Catalunya quan Joaquim Xirau entra en el panorama intel·lectual del país ja sigui per la seva formació universitària com per l'exercici del seu mestratge i la influència de les seves obres.

Podem decidir a l'engròs quatre grans corrents:

- A) La direcció eclesiàstica, per tant vinculada a l'Església i fonamentalment tomistes, i conservadors. Podem distingir en aquest bloc dues fraccions: la integrista, poc original i retrògrada amb homes com Salvador Bové, Torras i Bages, Miquel d'Esplugues, i altres i una fracció evolucionista, més oberta, menys reaccionària que representarien Balmes i Cardó.
- B) Món Universitari: poc cohesionat, amb dues tendències netes: la tradicionalista que segueix la línia de Llorens i Barba, seguida per Tomàs Carreras i Jaume Serra —que seran mestres de Xirau— i una colla de professionals influïts per l'espiritualisme català tradicional, renovat per la introducció de la filosofia alemanya. L'altra tendència més renovadora serà la representada per la generació més jove de Xirau, Mira, Pere Font i Francesc Mirabent.
- C) Els publicistes, també aquí podem parlar de dues vessants: l'espiritualista, que representa una renovació del raciovitalisme contra tot vitalisme i romanticisme, s'oposa a l'irracionalisme i al materialisme; estèticament refinat i clàssic. L'artífex Ors, seguidors, Capdevila, Ferran i Mayoral... entre altres. De l'altre costat els científistes, l'home: Turró.
- D) Corrents polítics. Es pot parlar de socialistes i anarquistes, els que més pes social tingueren foren els darrers. Francesc Ferrer i Guardia, Federico Urales... partidaris de la revolució social entronquen amb els corrents llibertaris nihilistes que neixen al segle XIX.

III

Joaquim Xirau i Palau, nat a Figueres el 1895, filòsof, republicà, catalanista, socialista, publicista, orador i pedagog, mor a l'exili —Mèxic 1946—, en plena maduresa.

Joaquim Xirau es formà a Barcelona amb Tomàs Carreras i Artau i Jaume Serra i Hunter, de qui esdevé deixeble distingit, dins una atmosfera basada en la tradició espanyola i particularment catalana. Després va a Madrid per tal d'obtenir el doctorat —única possibilitat a l'època—; hi fa tres anys d'estada i allà rep les influències de Manuel B. Cossío aleshores director de l'«Instituto Libre

de Enseñanza» i de García Morente i Ortega Gasset de qui fou alumne. Les escoles o tendències filosòfiques de Madrid i Barcelona, deixant de banda les diferències, coincideixen en la visió antropocèntrica i l'interès per l'home així com per la reforma social, temes essencials en l'obra de Xirau com veurem.

Va a l'estranger pensionat i amplia els estudis. Coneixedor ja del mètode fenomenològic, influït pel valorisme de Scheler, predominarà la influència dels pensadors francesos. No sembla que el mestratge dels professors estrangers hagi estat profund o almenys no ho fou en la mesura que quedà colpit per les universitats de Barcelona i Madrid.

De la mateixa generació de Crexells, Capdevila... Xirau no cau sota l'òrbita de l'Ors tot i que coincideixen en certs trets: capacitat d'iniciativa, sentit d'una nova visió cultural, vocació pedagògica..., les divergències seran molt superiors, unes quantes: Xirau treballa per la cultura Universitària, Ors s'hi oposa creant noves institucions, la directriu fonamental de Xirau és de caràcter ètic, la d'Ors tendeix a l'esteticisme.

A diferència d'altres pensadors catalans i hispànics Xirau no sembla haver tingut tendència cap a la filosofia alemanya.

No se sent integrant del grup que seguirem anomenant «Escola de Barcelona», ni lligat a la tradició catalana de la filosofia del sentit comú, ans al contrari mostra per l'escola escocesa una desconsideració i un menyspreu accentuat. En plena maduresa intel·lectual, però, s'interessa pels filòsofs catalans: J. L. Vives, Lluïll, fet que Abellán s'explica pel simple sentimentalisme d'exili⁶ però que pot tenir arrels més profundes i lligades a una tradició que si bé no del tot conscientment forma part del patrimoni cultural català que Xirau ha conegut o assimilat sense saber, a través de Serra i Hunter especialment.

Serà mestre d'una generació de filòsofs vinculats a l'escola catalana de Filosofia entre els quals cal esmentar D. Casanovas, J. Casalmiglia, Josep Font i Rius, J. Maragall, F. Gomà, E. Nicol, J. Ferrater i Mora entre altres.

L'activitat desplegada per Joaquim Xirau és variada i abarca diversos aspectes de la vida intel·lectual i ciutadana dels dies en que li va tocar de viure, remarcarem aquí aquells que més defineixen la

⁶ JOSÉ LUIS ABELLÁN, "La Filosofía española actual", Madrid 1978.

seva personalitat. Fou republicà i socialista convençut, catalanista de cor, si parlem d'ideologia, quan a l'aspecte més academicista, sobresurten els trets d'orador, publicista, i especialment pedagog. Elements tots ells combinats amb una verdadera vocació filosòfica que traspuja a totes les manifestacions de Xirau.

Defensor aferrissat de la causa republicana, pren el camí de l'exili quan no queda ja ni una esperança de redreçament a la zona de la República, recollim aquests mots de Xirau anotats per Ferran Soldevila⁷ el 2 d'abril de 1937 a Palautordera: «Sento un menyspreu absolut pels qui han desertat, s'han comportat indignament».

Socialista, fundador de la Unió Socialista de Catalunya, que juntament amb R. Campalans, E. Mira, J. Aiguader, i el seu germà Josep el 1923 formen el partit, figurant com a president G. Alomar i Serra i Moret com a vice-president. Col·labora a *Ideari*, revista quinzenal de política, economia social, ciència, art i literatura juntament amb comapnys de USC i també a *Justícia Social*, setmanari socialista, òrgan de la USC. Aquest partit és de tendència obrerista, democràtica i específicament català i preten aplegar les masses proletàries que aleshores militaven en sindicats apolítics.

Fou també un gran catalanista i com que és clara la seva trajectòria no hauriem d'insistir, caldria però donar alguna explicació per tal de deixar l'assumpte arranjat del tot. Si bé com diu Bilbeny dona les classes en castellà i publica també moltes obres en aquesta llengua, tenim moltes dades que fan contrapés al pretés lastre negatiu que sense explicar-ne els condicionants Bilbeny llença com a acusació a Xirau, contraposant-lo a la catalanitat diàfana de Crexells.

També Xirau publica en català, edita llibres, escriu a revistes pretesament catalanistes: Revista de Catalunya, Justícia Social, La ciutat, Quaderns d'Estudi... i fins serà una colla d'anys co-director de la Revista de Psicologia i Pedagogia editada en català. Serà traductor al català d'obres cabdals de filosofia, i probablement influït per la tasca de Serra i Hunter qui prepara un vocabulari filosòfic català, té gran cura en la qualitat del llenguatge i vetlla per la puresa i bellesa de l'expressió.

Evidentment escriu a revistes no catalanes, com per exemple a la Revista de Pedagogia de Madrid, on hi escriu, és clar, en castellà, però hi col·laboren també Rosa Sensat, Emili Mira... i no per

⁷ FERRAN SOLDEVILA, "Al llarg de la meua vida", Barcelona 1970, Ed. 62. Clàssics del segle XX, pàg. 379.

això han estat titllats de no catalanistes. Potser puguin acabar d'il·lustrar aquesta defensa els mots de Gaos: «Xirau, alumno de Ortega con quien mantuvo una relación personal a cuya viveza contribuyeron tanto como la personal de ambos sus discrepancias de castellano y catalán acerca del problema de Catalunya».⁸

Com a publicista desplega una gran activitat periodística que es part integrant de la seva concepció del paper de la filosofia: la idea de praxi fou per a Xirau tan important o més que la teoria. Col·labora assiduament a una colla de revistes i setmanaris: Quaderns d'Estudi, Butlletí dels Mestres, La Revista, Revista de Catalunya, Revista de Pedagogia, Revista de Psicologia i Pedagogia... i esporàdicament a Ciència, Arxius de l'Institut de Ciències, Ideari, Justícia Social, La Ciutat... A Mèxic també col·labora a Educación y Cultura, Romance, Cuadernos Americanos i alguna altra més espaïadament.

Part dels articles publicats són fruit de les conferències que dóna. Sabem que fou orador a diversos organismes, que moltes institucions el cercaven com a conferenciant i ell es mostrà sempre disposat a participar amb la idea de completar les deficiències de «L'actual organització oficial dels estudis filosòfics». Participa com a orador a diversos congressos de Filosofia, el trobem cada any com a conferenciant a les Escoles d'Estiu de la Generalitat, així com a l'Institut Psicotècnic també de la Generalitat.

Li sabem discursos a l'Ateneu, conferències de divulgació als ateneus populars i fins el trobem en xerrades organitzades per la llibreria Catalonia.

A Mèxic, tot i de no disposar de massa informació li sabem conferències sobre grans figures del pensament contemporani —Husserl per exemple— i sobre el món i l'home d'occident.

Els temes dels diversos articles i conferències són variats i denoten una àmplia formació intel·lectual, fonamentalment però cal destacar els eminentment filosòfics, potser és on trobaríem la xifra més elevada, però també els de Pedagogia, formació dels mestres, les reformes de l'ensenyament formen un gruix considerable.

⁸ J. GAOS, "La filosofía mexicana de nuestros días", Imp. Universitaria. México 1954, pàg. 302.

IV

Xirau pedagog

La inquietud pedagògica li ve donada a Xirau per la seva estada a Madrid. La petxada de M. B. Cossío és present a l'obra i a les actituds vitals del filòsof figuerenc.

Fraile⁹ assenyala que hi ha dos pensadors catalans relacionats amb M. B. Cossío com a epígons tardans de la influència de Francisco Giner i de la Institución Libre de Enseñanza que, citat textualment: «a distancia de medio siglo mantienen viva su simpatía hacia la Institución: Joaquín Xirau i Juan Roura, si bien tanto uno como otro por la amplitud de su formación y por la extensión de su horizonte cultural, quedan muy lejos de la estrechez del círculo ideológico en que se movió don Francisco».

El sentit pedagògic de Xirau era actiu i pragmàtic, Nicol afegeix «diria entrometido o intervencionista. Era un reformador, un entusiasta».¹⁰ Participa a quasi tots els organismes i comissions que fan referència a l'ensenyament universitari o no. Un llistat ràpid dels càrrecs que arriba a tenir ens donaran idea de la magnitud de la seva tasca pedagògica:

Forma part del Consell de cultura de la Generalitat d'ensenyament superior i secundari. El fan director del seminari de Pedagogia dins la Facultat de Lletres. Presideix el comitè que ha de redactar l'aplicació del decret de bilingüisme el 1931. És nomenat vocal de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya. Al crear-se el Consell regional de segon ensenyament com a filial del Consell Nacional de Cultura, Xirau n'és integrant com a representant de l'Institut-Escola de la Generalitat. Professor de l'Escola normal de la Generalitat. Participa en la iniciativa de reinstaurar l'Escola d'Estiu que per iniciativa de la Mancomunitat es posà en marxa del 1914 al 23 i que tornarà amb més empenta que mai l'any 1930.

Dins la Universitat Autònoma farà un paper d'innovador pel fet d'unir dues tradicions diverses: la castellana de Sanz del Río i la Institución i la que s'inicià amb Martí d'Eixalà i Milà i Fontanals i

⁹ G. FRAILE, "Historia de a filosofía española desde la Ilustración", BAC, Madrid, pàg.165.

¹⁰ E. NICOL, "El problema de la Filosofía hispánica", pàg. 183.

cristal·litza en la Mancomunitat. Els dos germans Xirau, Joaquim i Josep són homes que fan possible l'autonomia i la catalanització de la Universitat. La Facultat de Filosofia i Lletres peonera de la renovació, serà el nucli i nervi de l'Autònoma i entre els promotors principals hi trobem a Bosch Gimpera i a Joaquim Xirau. Aquest es converteix en l'ànima del Seminari de Pedagogia quan es crea al 1930, quan els estudis del Seminari adquireixen relleu perquè signifiquen una vertadera formació per als futurs mestres i és convertit en Secció de Pedagogia dins de la Facultat de Filosofia i Lletres, també trobem a Xirau al davant, donant classes de Pedagogia que tingueren forta repercussió en les influències educatives del període republicà. I no sols a les aules exerceix el seu magisteri, també organitzarà conferències, cursos monogràfics, iniciarà en els treballs d'investigació... «Va mantenir durant aquelles anys un protagonisme que no s'ha repetit en l'educació Catalana» (...) i «Va ser el millor exemple de tot un moviment de renovació il·lusionat i actiu de l'educació catalana».¹¹

L'activitat pedagògica de renovació que havia nascut a començaments de segle, durant els anys 1931 fins al 1939 es mou al voltant d'un nucli format per noms d'intel·lectuals ben coneguts: Galí, Rosa Sensat, Anna Rubiés, Ainaud i altres entre els quals evidentment té un paper capdavanter el nostre Xirau.

De la inspiració educativa de M. B. Cossío prové l'actitud oberta del mestre davant del deixeble que proposa Xirau en el seu ideari educatiu. Caldrà cultivar la relació personal i arribar a una influència que *vivifiqui*. L'ús d'aquest terme —com assenyala Abellán—¹² era utilitzat per Cossío com a oposició a l'educació naturalista que *deixava viure* a l'alumne, és a dir, el deixa en plena llibertat i les seves tendències i apetits es desenvolupen sense fre. Cossío i també Xirau consideren que el mestre ha de *vivificar* i no *deixar viure*, és a dir ha de *fer viure* a l'home els valors o ideals que han de dur-lo a la pròpia realització. La tasca del Pedagóg consisteix a ajudar a aquest desenvolupament i a la integració del jove en el món dels valors i de la cultura, bàsicament es tracta d'ajudar a cada alumne a descobrir la pròpia vocació: «La tasca pedagògica es pot conside-

¹¹ A. RIBAS, «La universitat autònoma de Barcelona, 1933-1939», Barcelona 1976, Ed. 62, a l'abast, pàgs. 140-141.

¹² J. L. ABELLÁN, «Las ideas pedagógicas de Xirau», Insula, Madrid 1966, mayo, pàg. 234.

rar una tasca amorosa en un doble sentit: perquè es desplega en una relació personal i perquè preten desvetllar en l'alumne una actitud amorosa davant la realitat».¹³

En aquest sentit Xirau va més enllà de la orientació de Cossío: «La auténtica educación y el amor confluyen y llegan al extremo de su total coincidencia. No sólo no son incompatibles, sino que se completan, coadyuvan y se estimulan y se reducen, en un último término a la unidad de una sola esencia».¹⁴

Serà des del punt de vista teòric, pràctic i institucional un dels definidors claus del pensament pedagògic català del període 1931-36, pensament que s'insereix dins el corrent burgès de la pedagogia de la cultura on l'educació es proposa fonamentalment el desenvolupament de l'individu, col·locant a segon terme la problemàtica social del procés educatiu.

Ell mateix fou el prototipus d'educador que descriu, s'entregà amorosament als deixebles com els vells mestres de la conducta dels quals personificava ja un ideal digne d'imitació.

V

Xirau mestre

Xirau fou mestre. La seva capacitat intel·lectual i la forta personalitat humana, li donen l'encant i l'atractiu que calen per a esdevenir no sols un professor influent sinó un vertader mestre.

Encara avui trobem molts homes que es manifesten deixebles seus i posseïm belles anècdotes del seu mestratge. Nicol, per exemple dirà: «De temperamento ardoroso, febril a veces, lo impulsaba a buscar las vías de la influencia. No le bastaba la eficacia de esa «acción de presencia» de que él mismo hablaba. Tenía que completar la simple ejemplaridad en la prédica y ésta con la acción directa, con la creación de instituciones, con el reclutamiento de adeptos para la buena obra»¹⁵ i més endavant «La influencia que trataba de ejercer era más bien pedagógica que ideológica y en tanto que

¹³ M. SIGUÁN, "La Psicología a Catalunya, Barcelona, 1981, Ed. 62, col·lecció a l'abast, pàg. 241.

¹⁴ J. XIRAU, "Amor y mundo", México 1940, Ed. Colegio de México, pàg. 169.

¹⁵ E. NICOL, obra citada, pàg. 183.

la pedagògica y la política en un sentido amplio, no van muy separadas, su influencia era política también».¹⁶

I encara més testimonis: «Inició a sus alumnos barceloneses en este ahondar los problemas de la vida y el pensamiento con rigor y austeridad, con honestidad y verdad (...) ejerció una influencia personal tan vasta y diversa, a la vez inquietante y aquietadora para muchos de los que llegábamos a la Universidad algo maltrechos por los bachilleratos memorísticos de la época».¹⁷

Una darrera descripció del seu mestratge i de l'atractiu que exercia en els seus alumnes feta per un jove batxiller a Mèxic: «A los cinco minutos —d'haver entrat Xirau a classe— nos habíamos olvidado de todo. Sólo existía ante nosotros una mirada grave y brillante, una voz seria, intensa que nos hablaba de los griegos, del hombre, de las cosas del destino en un francés impecable».¹⁸

Si a Barcelona reuní un grup de deixebles fervorosos, també a Mèxic va aglutinar una colla de joves, molts dels quals li deuen bona part de la seva formació filosòfica i alguns d'ells han esdevingut destacats professionals a les Universitats mexicanes.

VI

Xirau filòsof

De vocació metafísica, Joaquim Xirau ha format una doctrina filosòfica que, seguint la tradició de l'idealisme, intenta superar l'intellectualisme tradicional a base d'experiències personals de filiació metafísica, enllaça amb els corrents contemporanis, en particular la fenomenologia i les incitacions schelerianes de l'axiologia sense caure però en el vitalisme.

L'orientació de Xirau en filosofia és una doctrina dels valors de tendència personalista que s'inspira en Plató, Agustí, Landsberg, Bergson i Scheler i que conté ingredients de l'escola espiritualista catalana, així com la petjada del raciovitalisme orteguà.

Poden diferenciar-se quatre fases en les preocupacions filosòfiques de Xirau, simplificant:

¹⁶ E. NICOL, obra citada, pàg. 192.

¹⁷ MARAGALL-CASALMIGLIA, "Semblanza de Joaquín Xirau", Insula, Madrid 1966, maig.

¹⁸ M. DURAN, "Joaquín Xirau en su cátedra", Insula, Madrid 1966.

- a) Inicialment, dels anys 1921 al 1927, domina una tendència a les qüestions gnoseològiques i així queda manifestat en les publicacions del moment: Leibniz, Descartes, El sentit de la veritat...
- b) El tema dels valors s'inicia gradualment i culmina en els anys 1934-35, especialment explicitats en els cursos universitaris d'aquests anys.
- c) La darrera època de Barcelona, fins al 1939, correspon a una síntesi de les meditacions anteriors de la qual sorgeix un personalisme centrat en la idea de l'amor.
- d) A Mèxic, hi ha una reflexió sobre la filosofia espanyola i especialment la catalana, que es vist per alguns com un retorn a la tradició. La seva doctrina sobre l'amor queda configurada a «Amor y Mundo».

Els dos temes fonamentals que resumeixen la preocupació filosòfica de Joaquim Xirau són dos: l'amor i jerarquia dels valors i el problema de la veritat.

Molt aviat el problema de la veritat pren relleu dins les àmplies preocupacions de Xirau. La veritat no es troba ni en la pura objectivitat ni en la pura subjectivitat. Caldrà la confluència de l'objecte i subjecte. O dit en paraules seves: «Nada es absolutamente ajeno a la subjetividad. Incluso en la abstracción pura hay un acto de amor. Mediante éste, su objeto se incorpora a la subjetividad y se hace uno. El arco sujeto-objeto es la categoría suprema que hace posible la realidad dinámica del ser y del valor».¹⁹

Aquesta visió de la veritat condiciona la teoria del coneixement que resumirem així: acceptació de tot el que s'ofereix a la consciència en forma de presència com un mode singular d'immediatesa, garantia de certesa i plenitud.

La percepció és per a Xirau un acte espiritual complex, gràcies al qual es revelen les coses del món. En tota percepció hi ha tres elements: a) dades sensorials, canviants i múltiples, b) el moment d'identitat que perdura en el decurs temporal, i c) el caràcter de realitat que comporta cada percepció. Xirau destaca el darrer element pel que significa com a signe de realitat que hi ha en el fenomen. La percepció, consciència, descobreix dues dimensions fonamentals de la realitat: la tendència al ser i la tendència al valor.

El real es presenta a la percepció de tres maneres que es corresponen a tres mons, això és: primer unes sensacions —formes,

¹⁹ J. XIRAU, "Amor y mundo", pàg. 197.

sons, colors...— que corresponen a l'experiència immediata; segon les idees —línies, plans, substàncies, accidents, essències...— que corresponen a la ciència, i tercer: l'amor —caritat, bellesa, bondat, fidelitat, justícia...!— que correspon al sentiment.

L'activitat filosòfica queda centrada en aquest darrer estadi, tot i estant relligada constitutivament a la realitat total. Es troba per sobre la ciència però no és ciència, ja que «tota ciència és esclava de la objectivitat i per tant d'esquemes abstractes i superficials. La filosofia està per sobre de la objectivitat. La seva autonomia no pot consistir sinó en no lligar-se mai exclusivament amb res i ser capaç d'unir-se sempre amb tot».²⁰

La Filosofia ens ha de fer viure en una plenitud vital, en una jerarquia ordenada de coses i valors que ens reveli el sentit i valor de les coses. El centre més profund de l'activitat filosòfica és la consciència amorosa que «és una forma peculiar i permanent de l'esperit, una actitud radical de la vida que condiciona els fenòmens i els continguts i els hi dóna orientació i sentit».²¹

L'amor, dins la meditació sobre els valors, és el motiu impulsor del pensament de Xirau. El tema de l'afectivitat humana ha merescut sempre l'atenció per part dels filòsofs catalans al llarg dels segles des de Llull a Vives fins a Jaume Bofill i Xirau —fa notar Jaume Roure.²²

La meditació que l'autor que ens ocupa parteix d'una viva inquietud que veu en el món que l'envolta, on la veritat apareix ofegada dins el relativisme historicista, i el bé és reduït a un utilitarisme moral, on tots els valors queden desdibuixats. En el món positivista l'Amor, tema central de la investigació, es dissol en explicacions mecanicistes i fisiològiques. Per això Xirau posa en entredit la tendència científista. El mètode científic té validesa si no es mou dels seus justos límits. No serveix però, per a entitats espirituals irreductibles a elements quantificables. No acceptarà reduccionismes, procura exercitar una forma de coneixement obert a la plenitud del real per a captar cada fenomen en la seva peculiar estructura. La realitat no pot desaparèixer sota la disfressa d'abstraccions sense vida.

²⁰ J. XIRAU, "Lo fugaz y lo eterno", México 1942, Centro de estudios filosóficos de la Facultad de Filosofía y Letras, pàg. 121.

²¹ J. XIRAU, "Amor y mundo", pàg. 88.

²² J. ROURE, "Martí d'Eixalà", pàg. 375.

Si la consciència és el lloc de partença de la filosofia, la consciència amorosa n'és l'eix ontològic,²³ entesa, això sí, com a actitud radical i no com a contingut: l'amor com a fonament de la persona i el que dóna sentit a l'existència personal. Amor definit com a «forma peculiar y permanente del espíritu que condiciona los fenómenos y los contenidos y les presta una orientación y un sentido».²⁴

«Amor y Mundo» en aquest sentit esdevé un dels estudis més penetrants que s'han fet sobre l'amor. Ve a ser una exaltació del concret i proposa una acceptació del món tal i com es presenta als ulls de la consciència. L'obra és una síntesi de l'evolució del concepte de l'amor al llarg de la Història de la filosofia, partint del platonisme i aristotelisme passant per l'amor cristià, racionalisme fins a la seva dissolució en la ciència moderna.

L'actitud radical de l'amor no es queda en una simple afecció subjectiva hem dit, sinó que de manera peculiar és irreductible. Podem trobar-hi les notes característiques:

- superabundància de vida espiritual, és a dir, l'amor com a donació de si mateix, desbordadament.
- capacitat per a desvelar el valor i sentit de les coses, amor com a disposició que empeny a l'home a captar les realitats més nobles i més complexes.
- poder de transfiguració i elevació de formes superiors de vida, l'amor com a mitjà per la integració a nivells de vida superiors.
- tendència a la reciprocitat i a la unió de fusió a distància, l'amor vertader es nodreix de reverència.

L'amor és concebut en relació dialèctica dins la persona, cal distingir sempre els oposats: estar fora de sí, estar en sí; diàleg i silenci; fora i dins; perdre i guanyar... L'actitud amorosa tendeix a veure la realitat en la doble vertent del ser i el valor. La negació de la veritat per part de l'utilitarisme, pragmatisme, vitalisme, neopositivisme i relativisme moderns respon a un afany unilateral que l'amor trenca —segons Xirau— gràcies a la voluntat d'integració en la realitat total i irreductible.

«L'amor personifica les coses, destaca el seu perfil, les estima i valora en la plenitud del seu ser. Cal, per tant, d'acord amb la gran tradició helènica i cristiana, restablir l'íntima connexió entre el va-

²³ J. L. ABELLÁN, *Insula*, pàg. 234.

²⁴ J. XIRAU, «Amor y mundo», pàg. 88.

lor i ser i considerar al primer com la plena realització del segon.²⁵

I per acabar aquesta síntesi aproximativa i insuficient una de les definicions que més poden captar l'esperit de Xirau: «La vida, —escriu— és moviment, risc, desig ardent, empresa. Viure és anar més lluny, cercar en els confins del món alguna cosa que doni a la vida les ganes de ser viscuda. És possible que llavors filosofar sigui un no viure. Però en això la filosofia coincideix amb la mateixa vida. La vida, és també, en la seva plenitud, una constant insatisfacció que consisteix en projectar-se més lluny que la pròpia existència dins una angoixa insaciable de salut. I en aquest cas filosofar és viure i viure és filosofar».²⁶ —

IRENE DE PUIG I OLIVER

²⁵ J. XIRAU, "Amor y mundo", pàg. 150.

²⁶ J. XIRAU, "Lo fugaz y lo eterno", pàg. 123.

CRONOLOGIA

1895 Neix a Figueres el 23 de juny Joaquim Xirau, fill de Ramon Xirau i Llorens i de Remei Palau i Reig.

1896

1897

1898

1899

CATALUNYA

Clascar: Estudi sobre la filosofia catalana del segle XVIII.

Neixen Joan Crexells / Emili Mira.

Mor Josep Maria Quadrado.
Estrasen: Los orígenes de la vida económica.

Primera Edició de l'Anuari de la Universitat de Barcelona.

Moren Letamendi i J. M. Guardia.

Conferències nacionalistes a l'Ateneu Barcelonès.

«Joventut»: publicació cultural modernista.

Fundació del «Centre Nacional Català».

PENSAMENT

MON

Neix Piaget.

Rickert, H.: Límits de la conceptualització naturalista.

Bergson: Matèria i memòria.

Russell: El fonament de la geometria.

Whitehead: Tractat d'àlgebra universal.

Neix Xavier Zubiri.

Bernstein: Socialisme teòric i socialdemocràcia.

Haeckel: Els enigmes de l'Univers.

1900

Neix el diari «La Veu de Catalunya».

Fundació de «Unió Regionalista».

Russell: La Filosofia de Leibniz.

Husserl: Investigacions lògiques.

Mach: Anàlisi de les sensacions.

Planck: Teoria dels quanta.

Windelband: Sistema de les categories.

Freud: La interpretació dels somnis.

1901

Gener: Induccions.
Mor Pi i Margall.

Neixen Ch. W. Morris / A. Tarski / i E. Nagel.

Cohen: Lògica del coneixement pur.

Cassirer: El sistema de leibniz.

1902

Bové: La filosofia Nacional de Catalunya.

Almirall: Lo catalanisme.

Poincaré: La ciència i la hipòtesi.

Croce: L'estètica com a ciència de l'expressió.

Lenin: Què cal fer?

Neixen J. Gaos / K. Popper.

1903

Primer congrés Universitari Català.

Fundació dels Estudis Universitaris Catalans i de l'Ateneu Enciclopèdic popular.

1904

Gener: Intel·lecte grec antic.

Alomar: Futurisme.

Sales i Ferrer: Tratado de Sociología.

1905

Russell: Principia Mathematica.

Moore: Principia Ethica.

Riehl: Introducció a la Filosofia del present.

Schiller: Assaig sobre l'humanisme.

Vashinger funda la «Societat Kantiana».

Einstein: Teoria de la relativitat.

Dilthey: Introducció a les ciències de l'esperit.

Poincaré: El valor de la ciència.

Neixen Sartre / Mounier / Hempel.

1906 Xirau inicia els estudis a l'I.E.M. de Figueres.

Ors nícia el Glossari.

Ruiz: Llull, maestro de definiciones.

Es funda l'Academia catalana d'estudis filosòfics.

Poincaré: Les matemàtiques i la lògica.

Frege: Sobre els fonaments de geometria.

Bradley: Aparença i realitat.

18

IRENE DE PUIG I OLIVER

1907

Pou i Batlle: La filosofia catalana.
 Sales i Ferrer: Nuevos fundamentos de la moral .
 Neix Nicol.

Cassirer: El problema del coneixement.

Brentano: Invertigació sobre la psicologia dels sentits.

Eucken: Problema de la filosofia de la religió.

James: Pragmatisme.

Bergson: L'evolució creadora.

Lenin: Materialisme i empiriocríticisme.

1908

Ors: Pròleg a «La Muntanya d'Ametista.

Bové: El sistema científic lull·lià.

Primer anuari de l'Institut d'Estudis Catalans.

Fundació de «Associació Catalana d'Estudiants».

Poincaré: Ciència i mètode.

Neixen Merleau-Ponty / W. O. Quine.

1909

Ors ocupa la càtedra de Filosofia a l'IEC i s'inaugura amb un curs de lògica i metodologia científica.

Olwer: Del Classicisme a Catalunya.

Hartmann: La lògica de l'ésser de Plató.

Neix J. L. Aranguren.

1910

Ors: La fórmula biològica de la lògica.

Turró: Els orígens del coneixement.

Neix Jaume Bofill.

Russell-Withead: Principia matemàtica.

Dilthey: Estructuració del món històric en les ciències de l'esperit.

Pavlov: Estudis de neurologia animal.

1911

Almanac dels Noucentistes.

Ors: La Ben Plantada.

Serra Hunter: Programa de lògica fonamental.

Coromines: La vida austera.

Es funda la secció de Ciències de l'IEC.

Husserl: La filosofia com a ciència estricta.

Brentano: Aristòtil.

Dilthey: Les diverses concepcions del món.

Neix Austin i mor Dilthey.

1912 Xirau obté el grau de batxiller a l'IEM de Figueres.

Ingressa a la Universitat de Barcelona.

Creació de la secció de Filosofia a la Universitat de Barcelona.

Carreras Artau, T.: Càtedra d'Ètica.

Font i Puig es llicencia en Filosofia.

Nartop: Kant i l'escola de Marburg.

Russell: Els problemes de la Filosofia.

Luxemburg: L'acumulació de capital.

Mor Poincaré.

1913

Ors: Apories de Zenó d'Elea.

Serra Hunter: Càtedra d'Història de la Filosofia.

Husserl: Idees relatives a una fenomenologia pura.

M. Scheler: Ètica.

1914

Ors: La Filosofia del hombre que trabaja y que juega.

Parpal: Antecedents de l'escola filosòfica catalana del XIX.

Unamuno: El sentimiento trágico de la vida.

Russell: El nostre coneixement del món exterior.

Einstein: Teoria general de la relativitat.

Ortega: Meditaciones del Quijote.

1915

Publicacions: «Quaderns d'Estudi». «La Revista».

1916

Turró: El mètode objectiu.

Mor Torras i Bages.

Russell: Principis de reconstrucció social.

Planck: Estudis de Física teòrica.

Freud: Introducció a la Psicoanàlisi.

Ortega: El espectador.

1917 Llicenciatura en Filosofia i Lletres —Dret i ciències socials a la Universitat de Barcelona.

L'IEC crea la Biblioteca Filosòfica.

Gener: Intelecto y belleza.

Russell: Ideals polítics.

Gramsci: La revolució contra el capital.

García Morente: La Filosofía de Kant.

Mor Brentano.

1918 Completa els estudis a Madrid on entra en contacte amb M. B. Cossío, aleshores director de l'Institut libre de ensenyanza.

Segueix cursos d'Ortega i de G. Morente.

Obté els doctorats de Dret i de Filosofia i Lletres.

1919 El juny és nomenat professor auxiliar a la Universitat de Barcelona després d'unes oposicions, on tingué de contrincant a Joan Crexells.

1920 Catedràtic de Filosofia a Lugo, al INEM, d'on demana l'excèdència. Guanya també per oposició una càtedra auxiliar a Barcelona on la Mancomunitat l'invita a professar als Estudis Normals. (Hi ensenyà durant tres anys).

II Congrés Universitari Català.
Ors: La concepció cíclica de l'univers.

Pujols: Concepte de ciència catalana.

Turró: Filosofia Crítica.

Clascar: La filosofia a Catalunya en el segle XVIII.

Cardó: Doctrina estètica de Torras i Bages.

Alomar: Verba.

Fundació del Laboratori de Psicologia experimental.

Russell dona conferències a Barcelona.

Publicació de les Lliçons de Llorens i Barba.

Ors conclou el Glossari i marxa de Catalunya.

Pujols inicia els Articles a la «Publicitat».

Font i Puig: Dialèctica normativa.

Bloch L.: Esperit de l'Utopia.

Spengler: La decadència d'occident.

Russell: Misticisme i lògica.

Cassirer: Kant, vida i obres.

Moren Cohen / Simmel.

Russell: Introducció a la filosofia matemàtica.

Husserl: Lògica formal i transcendental.

Köher: Estudis de Psicologia animal.

Whitehead: El concepte de natura.

Maritain: Art i escolàstica.

Jung: Psicologia analítica.

Keynes: Conseqüències econòmiques de la fam.

Conferències de M. Monetsori
i E. Clapareda a Barcelona:

1921 Tesi sobre Leibniz: Las condiciones de la verdad eterna en Leibniz.

Professor a la Facultat de Filosofia i Lletres fins al 1939.

Pujols: L'evolució i els principis immutables.

Font i Puig: La bellesa de la ciència.

Wittgenstein: Tractatus.

Russell: L'anàlisi de la ment.

Bauer: Bolxeviquisme i socialdemocràcia.

Hartmann: Metafísica del coneixement.

Ortega: La España Invertebrada.

1922 El 17 de març és Doctor en Filosofia per la Universitat de Madrid, mesos més tard ho serà en Dret i Ciències Socials.

Publica Rousseau y las ideas políticas modernas.

Creació de la Fundació Bernat Metge.

Dewey: Naturalesa humana i conducta.

Surt l'obra completa de Brentano.

Es perfila el cercle de Viena.

1923 És un dels fundadors de la Unió Socialista de Catalunya. A proposta de la Facultat de Filosofia i Lletres se li encarrega la Càtedra de Psicologia superior.

Serra Hunter fa els primers treballs per a un Vocabulari filosòfic català.

Mira: Correlaciones somáticas del trabajo mental.

Carreras i Artau T.: Estudios de Psicología ètnica.

Campalans: El socialisme i el

Cassirer: Filosofía de las formas simbólicas.

Freud: El jo i l'allò.

Lukacs: Història i consciència de classe.

Inici de l'Escola de Frankfurt.

Zubiri: Teoría fenomenológica del juicio.

- 1924 Li és prorrogat l'encàrrec per a la càtedra de Psicologia. Inicia la col·laboració a la Revista de Catalunya.
- Turró: La disciplina mental. Crexells inicia la traducció de Plató a la Bernat Metge.
- Russell: Icarus o el futur de la ciència.
- Whitehead: Introducció a la matemàtica.
- Moore: Defensa del sentit comú.
- Heinsberg: Principi d'indeterminació.
- Dewey: Experiència i natura.
- 1925 Pensionat per la Universitat per estudiar a l'estranger: França, Suïssa i Bèlgica. Fa estada sobretot a Lovaina i Ginebra. Es casa amb Pilar Subiàs. Tradueix La Filosofia actual de Messer.
- Serra-Hunter: Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX.
- Avinyó: Història del lullisme. Fundació de «Criterion», primera revista de filosofia en català.
- Turró: Diàlegs sobre art i ciència.
- Whitehead: La ciència i el món modern.
- Watson: El conductisme.

- 1926 Assoleix per votació unànime la Càtedra de Lògica de la Universitat de Salamanca.
Tradueix «El pensamiento griego y los orígenes del pensamiento científico de Robin».
- 1927 Professor de Lògica fonamental a la Universitat de Salamanca.
Publica «Descartes i el subjectivisme modern»; «El sentido de la Verdad» i «Del moment cartesià».
Va a Saragossa com a catedràtic de la Universitat.
- 1928 Obté trasllad a la Universitat de Barcelona per concurs de mèrits.
Funda el Seminari de Pedagogia.
Conferència a l'Ateneu: El sentit de la vida i els problemes dels valors (notes no redactades).
- Mira: La psicoanàlisi.
Ferran: Diàlegs crítics.
Cristòfor de Domènec: Carnet d'un heterodox.
S'edita «Ciència».
Mor Ramon Turró.
- Mirabent: La estètica anglesa del siglo XVIII.
Casanovas publica les O.C. de Balmes en 33 volums.
Serra i Hunter: Cuestiones de lógica fundamental.
Turró: El mètode objectiu.
Mirabent: Estètica anglesa del segle XVIII.
- Carreras i Artau, T.: Los orígenes de la Filosofia de Ramon Sibiuda.
Ors: Les idees i les formes.
- Russell: Sobre l'educació.
Gramsci: Quaderns de presó.
Ortega: La rebelión de las masas.
- Heidegger: Ser i temps.
Freud: El porvenir de una ilusión.
- Carnap: La construcció lògica del món.

Tradueix «Els problemes de la Filosofia» de B. Russell.

Es Delegat oficial d'Espanya al Congrés Internacional de Filosofia a Oxford.

1929 Ensenya un any a Cambrigde.

El 20 de juny és designat representant a la Societat d'Antropologia i Prehistòria a les reunions de Viena (Pen Club).

Tradueix el discurs del Mètode de Descartes i Filosofia i Educació de Messer.

Edició catalana de «El sentit de la veritat».

Participa a «Ideari», revista quinzenal de la qual surten sols quatre números.

Membre del Consell Internacional permanent dels Congressos de Filosofia (del 1929 al 1940).

1930 Torna de Cambrigde i és nomenat professor de Filosofia

Allison Peers: Ramon Llull.

Serra i Hunter: Filosofia i Cultura.

Congrés de filosofia a Oxford. Moviment neopositivista i pu-

de l'Escola Normal de Barcelona.

Va a la llista de la candidatura conjunta ERC i USC per a les eleccions a regidors.

Com a servei depenent de la Normal es crea el Seminari de Pedagogia, i Xirau hi participa activament.

Va al Congrés Internacional de Filosofia a Oxford com a representant de la Universitat de Barcelona.

Signa el Manifest proposat pel Comité Pro-llibertat.

- 1931 Director del Seminari de Filosofia, essent rector de la Universitat Serra i Hunter.

Participa en l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia Universitària en el II congrés Universitari català.

Forma part del Comité de la Llengua i l'ensenyament del català als mestres.

Carreras i Artau, T.: Introducció a la història del pensament a Catalunya.

blicació de la revista «Erkenntnis».

Freud: El malestar de la cultura.

Unamuno: La agonía del cristianismo.

Congrés Internacional de Psicologia a Moscó com a delegat oficial d'Espanya.

Es elegit regidor de Barcelona per la candidatura d'ERC i USC.

Intervé en la redacció del decret de bilingüisme signat per Marcellí Domingo.

El 15 d'octubre es nomenat vice-secretari de la Facultat a proposta de Bosch i Gimpera.

Collabora a «La Ciutat» diari, després setmanari, de caire catalanista i lliberal. També a «Justícia Social», setmanari socialista de tradició catalana.

1932 Presideix el «Patronato Escolar» de Barcelona.

En la campanya contra la coeducació, Xirau com a Delegat del Consell de Cultura de la Generalitat rep les denúncies que acusen a tres professors de la Normal,

Casanovas: Balmes, la seva vida, el seu temps i les seves obres.

Finestres: Estudis biogràfics. Epistolari (3 volums).

Serra i Hunter: Filosofia i cultura, volum II.

Marx-Engels: La ideologia alemanya.

Marx: Manuscritos económicos y filosóficos de 1844.

Bergson: Dos fuentes de la moral y la religión.

A l'Escola d'Estiu participa en el cicle de conferències sobre els grans problemes de l'educació moral a l'Escola d'avui amb el tema: Principi de llibertat i consciència moral.

A l'Institut Psicotècnic dona un curs sobre «la Fenomenologia de l'Amor».

Participa al Congrés internacional d'Educació a Cracòvia.

Husserl: Meditacions cartesianes.

Jaspers: La Filosofia.

Revista «Esperit» Personalista.

505

1933 Participa a una sèrie de conferències organitzades per la Facultat de Filosofia i Lletres de Madrid amb: En torno al problema de la verdad.

Degà de la Facultat de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona.

Co-funda amb Mira i co-dirigeix la «Revista de Psicologia i Pedagogia» de l'Institut Psicotècnic de Barcelona, del que Xirau és sub-director fins al 1939.

Serra i Hunter: Spinoza.

Esdevé director del seminari de Pedagogia d'aquest Institut.

Forma part del Consell Regional de primer i segon ensenyament, essent president d'aquest darrer.

Participa a l'Escola d'Estiu com a President de la conversa sobre Educació moral i cívica a les Escoles de la República.

1934 Pertany al Consell de Cultura de la Generalitat, que es presidit per Serra i Hunter.

En el VII centenari de la naixença de Llull participa amb la conferència: Introducció al sentit filosòfic de la obra lul·liana.

A l'Escola d'Estiu: Educació pel diàleg.

VIII Congrés Internacional de Filosofia a Praga (setembre).

VI Congrés Internacional d'Educació moral, designat per

Serra i Hunter: Sentit i valor de la nova filosofia.

Congrés de Praga.

Carnap: Sintaxi lògica del llenguatge.

la Junta Universitària.

VIII Congrés de Psicotècnia com a representant de l'Institut Psicotècnic de la Generalitat.

1935 Té un accident d'automòbil amb Emili Mira.

A l'Escola d'Estiu, conferència sobre «L'educació i la tècnica en el mestre».

1936 Fa una gira de conferències amb un tema genèric: «L'evolució de la cultura espanyola». Tracta a Cambrigde de Fray Luis de León a Liverpool sobre Cossio, a Oxford, de Llull i a Londres torna a Fray Luis.

Participa a les conferències de l'Escola d'Estiu. El tema general aquest any fou: «Problemes morals a l'escola d'avui».

Nomenat Degà de la Facultat de Lletres i Pedagogia el 2

Tomàs Carreras: Feijóo y las polémicas lulianas en el siglo XVIII.

Tomàs Carreras: Lenguaje filosófico de Llull.

Mirabent: De la Bellesa.

Hazard: Crisi de la consciència europea.

Russell: Assaigs escèptics.

Ayer: Llengua, veritat i lògica.

Mounier: Manifest al servei del personalisme.

Husserl: Crisi de les ciències europees i la fenomenologia transcendental.

Maritain: Humanisme integral.

de juliol, 16 dies després esclata la guerra.

Membre del Consell Internacional del Congrés d'Estètica i Ciències de l'Art, del comité Director de l'Institut internacional de cooperació filosòfica.

Institut Psicotècnic de la Generalitat, curs sobre el desenvolupament de la tècnica i l'educació.

508

1937 Del comité organitzador del Congrés Descartes.

IX Congrés de Filosofia de París, dedicat a Descartes. La comunicació de Xirau es titula: L'amor i la percepció dels valors.

Participa en el Congrés Internacional Pen club a París, així com en el d'Educació.

Congrés Internacional de Pedagogia a Berna, Zurich i Basilea.

CONGRÉS DE PARÍS.

La subsecretaria del Ministeri d'Instrucció Pública el designa com a representant d'Espanya als congressos internacionals d'Estètica i Ciència de l'Art, Psicologia i Educació Popular a París.

El novembre s'incorpora a la Comissió delegada de la junta per l'ampliació d'Estudis.

- 1938 Forma part del tribunal de la Tesi Doctoral de Carles Riba.

Assisteix a Amsterdam a la reunió de filosofia organitzada per l'Instiut International de Collaboration philosophique de París i la Société Generale de Philosophie dels Països Baixos.

- 1939 Refugiat a França —París— amb la família, és acollit pels professors: Robin, Maritain, Lacombe i Vignaux. Amb ell, el poeta Antonio Machado.

Dóna conferències a París,

Congrés d'Estètica a París.

Tomàs Carreras: Història de la filosofia espanyola.

Cambrigde, Liverpool, fins que la «Casa de España» el convida i es trasllada a Mèxic.

A Mèxic esdevé professor de Filosofia a la Universitat i al Colegio de México, més tard a l'Institut Francès d'Amèrica Llatina i al Liceu Francomexicà.

Membre del Consell directiu dels Consells Interns de Filosofia.

Participa a la Revista dels Catalans d'Amèrica.

1940 Publica a Mèxic: Amor y Mundo.

1941 Publica: La filosofía de Husserl.

1942 Tradueix Paideia de Jaeger.
Publica: Lo fugaz y lo eterno.
Dóna un curs a la Universitat de l'Havana.

Pere Font: Filosofia, sociologia, economia.

Ferrater Mora —també a l'exili— publica «El Diccionario de Filosofía», per primera vegada a Mèxic.

Marcuse: Raó i Revolució.

Sartre: El ser i el res.

Ortega: La historia como sistema.

- 1943 Publica: Vida y pensamiento de Bergson.

Collabora a la creació de l'Institut Francès d'Amèrica Llatina on conservarà fins a la mort la direcció d'un Seminari.

Forma part del grup «La Unión» dins la junta directiva.

El 3 d'octubre signa la Declaració de l'Havana, fruit d'una reunió de professors universitaris espanyols, que en 11 punts resumeixen la situació política a Espanya.

- 1944 Publica: El pensamiento vivo de J. L. Vives.

La secció mexicana de la Unión de Profesores es transforma en organisme central, X. conseller.

- 1945 Publica: M. B. Cossio y la Educación en España.

T. i J. Carreras i Artau: Filosofía cristiana de los siglos XII al XV (2 vols.).

Roig Gironella: Filosofía blondeliana.

Ferrater: Las formas de vida catalana.

Serra i Hunter: El pensament i la vida.

Popper: La sociedad abierta y sus enemigos.

- 1946 Publica: Vida y obra de Ramon Llull. Filosofía y mística.
El 10 d'abril mor, a 51 anys,
atropellat per un tramvia.

Ferrater: Variaciones sobre el espíritu.

Cuatro visiones de la historia universal.

Nicol: La idea del hombre.

Ferrater: Cuestiones españolas.

La iconia, la muerte y la admiración.

BIBLIOGRAFIA

I. OBRES DE JOAQUIM XIRAU

- Leibniz. Las condiciones de la verdad eterna, Barcelona, Impremta Pedro Ortega, 1921 (tesi de doctorat de Filosofia).
- Rousseau y las ideas políticas modernas, Madrid, Ed. Reus, 1923. (tesi de doctorat en dret).
- Descartes y el idealismo subjetivista moderno, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1927.
- El sentido de la verdad, Barcelona, Editorial Cervantes, Col·lecció Sòcrates, 1927. En català: El sentit de la veritat, Barcelona, Ed. La Revista, 1929.
- Teoría de los valores en relación con la Etica y el Derceho, Madrid, Ed. Huelves, 1929.
- Fichte, Selección y introducción, Madrid, Ed. La Revista de Pedagogía. Colección La pedagogía clásica, 1931. Reproduit en el volum X de la Revista de Pedagogía, 1931, pàgs. 168-178.
- Amor y mundo, México, Ed. de Colegio de México, 1940. Barcelona, Península, 1983.
- La Filosofía de Husserl. Una introducción a la fenomenología, Buenos Aires, Losada, 1941.
- Lo fugaz y lo eterno, México, Centro de Estudios Filosóficos de la Facultad de Filosofía y Letras, 1942. Dins el volum Amor y mundo.
- El pensamiento de Juan Luís Vives, Buenos Aires, Losada, Biblioteca del pensamiento vivo, n. 31, 1944.
- Manuel B. Cossio y la educación en España, México, Ed. El Colegio de México, 1945 (2 edició, Barcelona, Ed. Ariel, 1970).
- Vida, pensamiento y obra de Bergson, México, Ed. Leyenda, Col·lecció Atalaya, n. 4, 1944.
- Vida y obra de Ramón Llull, México, Ed. Orión. Col·lecció Grandezas humanas, n. 2, 1947.
- OBRAS (Amor y mundo, Lo fugaz y lo eterno, Vida y obra de Ramón Llull), México, U.N.A.M., Facultad de Filosofía y Letras, 1963.

- Descartes, Leibniz, Rousseau (reedició en un sol volum), Mèxic, Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, Facultad de Filosofía y Letras, Seminarios (Seminario de Filosofía moderna) 1973.

II. ARTICLES I PREFACIS

- Del concepte del còmic, Quaderns d'Estudi, Barcelona, març 1919, any IV, vol. II, n. 2, pàgs. 81-90.
- La Filosofia i el mestre, Butlletí dels mestres, Barcelona, 1922, vol. I, pàgs. 226-228.
- Del passar a la història, Butlletí dels mestres, Barcelona, 1923, vol. II, pp. 186-189.
- Pedagogía y practicismo, Revista de Pedagogía, Madrid, 1923, vol. II, pàgs. 138-142.
- Del moment cartesià. Arxius de l'Institut de Ciències, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1923, any XI, pàgs. 1-25.
- De Llibertat i Jerarquia, Justicia Social, Barcelona, novembre del 1923, n. 1 pàgs. 4.
- Normas y Valores, Revista de Pedagogía, Madrid, 1924.
- Orientaciones biológicas, Revista de Pedagogía, Madrid, 1924, vol. III, pàgs. 453-462.
- Notas sobre la fenomenología filosófica de Husserl, Revista de Pedagogía, Madrid, junio 1924, vol. III, n. 30, pàgs. 201-208.
- Conciència i realitat, Revista de Catalunya, Barcelona, 1924, vol. I, pàgs. 458-470.
- Kant i la cultura Catalana, La Revista, Barcelona, 1925, vol. XI, pàgs. 7-10.
- Cultura Relativista, Revista de Pedagogía, Madrid, 1925, vol. IV, n. 42, pàgs. 241-245.
- Educación y Libertad, Revista de Pedagogía, Madrid, 1925, vol. IV, pàgs. 546-551.
- La Psicología de la Forma, Revista de Pedagogía, Madrid, 1926, vol. IV, n. 57, pàgs. 385-391.
- Filosofía y Biología, Universidad (Revista de Cultura y Vida Universitaria), Zaragoza, 1927, pàgs. 1-40.
- El idealismo, Revista de Pedagogía, Madrid, 1927, vol. VI, n. 65, pàgs. 209-215.

- El realismo, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1927, vol. VI, pàgs. 523-528.
- Temes spinozians, *La Revista*, juliol-desembre 1927, pàgs. 31-34.
- Joan Crexells, *Ciència*, Barcelona, 1927.
- La ideologia de Pi i Margall, *Revista de Catalunya*, n. 33, 1927.
- El racionalismo, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1928, vol. VIII, n. 80, pàgs. 37-342.
- La reminiscència platònica i l'innatisme cartesà, *Miscel·lània Crexells*, Barcelona, 1929, pàgs. 231-243.
- El empirismo, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1929, vol. VIII, pàgs. 145-151.
- Noves etapes de la investigació filosòfica, *Ciència*, Barcelona, n. 32, 1929.
- El sentit de la vida i el problema dels valors, *Conferències filosòfiques*, Ateneu Barcelonès, 1930, pàgs. 65-68. Conferència pronunciada el 15 de març de 1928.
- Filosofía y educación, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1930, vol. II, n. 106, pàgs. 337-342.
- Fichte, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1931, vol. X, pàgs. 168-178. Pròleg a la traducció del *Discurs a la Nació Alemanya*.
- Notes de Rússia, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1931, vol. X, pàgs. 529-533.
- La concepción del mundo en Goethe, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1932, pàgs. 157-163.
- El concepte de llibertat i el problema de l'educació, *Revista de Psicologia i Pedagogía*, Barcelona, maig 1933, vol. I, n. 2, pàgs. 117-135.
- La reforma Universitària, *Revista de Psicologia i Pedagogía*, Barcelona, 1933 (reeditat a *Convivium*, Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres, 1967, n. 24-25 (setembre-desembre), pàgs. 59-73).
- La pedagogía y la vida, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1933, gener, vol. XII, n. 133, pàgs. 1-6.
- Pòrtic a Rafael Campalans, *Política vol dir Pedagogía. Manual pràctic de socialisme català*, Barcelona, Biblioteca d'estudis Socials, 1933, pàgs. 7-11.
- Idees fonamentals d'una pedagogia, *Revista de Psicologia i Pedagogía*, Barcelona, 1935, novembre, vol. III, pàgs. 313-329.
- La formación Universitaria del magisterio, *Revista de Pedagogía*, Madrid, junio 1935, vol. XIV, n. 162, pàgs. 241-245.

- L'amor i la percepció dels valors, Barcelona, Revista de Psicologia i Pedagogia, 1937, vol. VI, n. 18. D'una conferència a París el mateix 1937.
- Le problème de l'être et l'autonomie des valeurs, Actes du IX Congrès international de philosophie (Congrès Descartes) Paris 1937, Ed. Hermann, pàgs. 110-115.
- Charitas, Revista Madrid, Barcelona, 1937.
- La conquista de la Objetividad, Hora de España, Barcelona, 1938, octubre, n. 22, pàgs. 23-31.
- Husserl, Revista de Catalunya, Barcelona, 1938, vol. XVIII, pàgs. 541-561.
- Notas sobre la vida interior, Revista dels catalans d'Amèrica, Mèxic, 1939.
- La filosofía de Husserl, Revista Nacional de cultura, Caracas, 1939.
- Libertad y vocación, Educación y Cultura, Mèxic, 1940.
- Jerarquías y grados, Educación y Cultura, México, 1940.
- Fidelidad, Romance, Mèxic, 1940.
- La fenomenología: Husserl, Max Scheler, Heidegger. Tres articles, Romance, Mèxic, 1940.
- Luis Vives y el humanismo, Educación y cultura, Mèxic, 1940.
- Diderot, Letras de México, 1940.
- Los dos reinos, Tierra nueva, Mèxic, 1940
- Humanismo español, Cuadernos americanos I, Mèxic, 1942.
- ¿A dónde va la ciencia? Cuadernos americanos, Mèxic, 1942.
- Article dins l'Homenatge a Bergson (volum col·lectiu fet per J. Gaos, E. Nicol, E. Noulet, J. Vasconcelos, O. Robles i J. Xirau), Buenos Aires, 1941.
- La filosofía de J. L. Vives, Cursos y conferencias, Buenos Aires, n. 21, 1942, pàgs. 1-11.
- Julián Sanz del Río y el Krausismo, Cuadernos americanos, Mèxic, 1944, n. 16, pàgs. 55.
- El doctor iluminado, Cuadernos Americanos, Mèxic, 1945, n. 2.
- Ramón Llull y la utopía española, Asomante, 1945, año I, n. 3-4, Mèxic.
- Poderío, magia, intelecto, Cuadernos Americanos, Mèxic, 1946, maig-juny, n. 27, pàgs. 79-103.
- Time and its dimensions, Philosophy and Phenomenological Research, University of Buffalo, vol. VI, març 1946, n. 3, pàgs. 380-399.

TRADUCCIONS

- LACHELIER, J., Los fundamentos de la inducción, Madrid, 1924.
 Estudios sobre el silogismo, Madrid, 1924.
- ROBIN, L., El pensamiento griego y los orígenes del pensamiento científico, Barcelona, Cervantes, 1927.
- MESSER, A., Filosofía y educación, Madrid, Publicaciones de la Revista de Pedagogía, 1929.
 La filosofía actual, Madrid, Editorial de la Revista de occidente, 1927.
- RUSSELL, B., Los problemas de la Filosofía, Barcelona, Ed. Labor, 1928 (reeditat el 1971).
- DESCARTES, R., El discurs del mètode, Barcelona, Editorial Barcino, 1929.
- FICHTE, J. B., Discurs a la nació alemanya (fragments), Madrid, 1931.
- MEYERSON, E., Identidad y realidad, Madrid, 1936.
- WHITEHEAD, Modalidades del pensamiento, Buenos Aires, 1940.
- JAEGER, W., Paideia, México, Ed. Fondo de cultura económica, 1942.

CONFERÈNCIES

(que no han estat consignades en els apartats de publicacions)

- Principi de Llibertat i consciència moral. Donada a l'Escola d'Estiu de 1932, dins el cicle «Els grans problemes de l'Educació moral a l'Escola d'avui». Resum Publicat a Escola d'Estiu, 1932, Ed. Cooperativa popular.
- En torno al problema de la verdad, conferència que, organitzada per la Universitat de Madrid fou pronunciada
- La universitat i l'obrer, a l'Ateneu Enciclopèdic Popular el maig de 1936. Fou radiada per Ràdio Barcelona.
- Introducció al sentit de la Filosofia de l'obra lulliana, en el VII centenari de la naixença de Llull, organitzat per l'Escola Normal de la Generalitat, 1934.
- Educació pel diàleg, pronunciada el 30 de juliol de 1934 a Barcelona dins els actes de l'Escola d'Estiu.
- La formació Universitària del mestre, en el curs de Pedagogia Universitària organitzat per la Universitat de Barcelona l'any 1935.

- L'educació i la tècnica en el mestre, conferència que pertany al bloc de formació professional a l'Escola d'Estiu de 1935.
- Els valors morals de la llar, parlament a la llibreria Catalana, organitzat per Lyceum club, el juny de 1935.

RECENSIONS

- ZELLER, E., *Compendio di storia della filosofia greca*. Butlletí dels mestres, Barcelona, abril, n. 8, pàs. 123.
- BINET, A., *L'étude expérimentale de l'intelligence*, Butlletí dels mestres, Barcelona, n. 21, desembre, pàg. 317.
- GENTILE, G., *Educazione e scuola laica*, Madrid, 1923, octubre, n.º 22, pàg. 396.
- NECROLÒGICA de J. Vicente Viqueira, *Revista de Pedagogía*, Madrid, 1924, novembre, n. 35, pàg. 433.
- AGUAYO, A. M., *Tratado de Psicología pedagógica*, La Habana, 1925; a *Revista de Pedagogía*, 1926, abril, n. 52, pàgs. 187-188.
- KOFFKA, *Bases de la evolución Psicológica*, *Revista de Pedagogía*, 1926, octubre, n. 58.
- COHN JONAS, *Los grandes pensadores. Introducción histórica a la filosofía*, *Revista de Pedagogía*, 1926, diciembre, n. 60.
- VIQUEIRA, J. V., *Elementos de Etica e historia de la Filosofía*, *Revista de Pedagogía*, 1929, abril, n. 64, pàgs. 201-202.
- GONZALES, J., *La reforma Universitaria*, *Revista de Pedagogía*, 1927, julio, n. 67.
- NAVARRO FLORES, M., *Compendio de Etica*, *Revista de Pedagogía*, 1928, abril, n. 76.
- BÜLHER, CH., *Der Menschliche lebenslaut als Psychologisches problem*, *Revista de Psicología i pedagogia*, 1933, n. 1.
- MÜLLER, A., *Psicologia. Ensayo de una teoría fenomenológica de lo psíquico*; *Revista de Psicología i pedagogia*, 1933, n. 2.
- BENRUBÍ, J., *Les sources et les courrents de la Philosophie contemporaine en France*, *Revista de Psicología i Pedagogia*, 1934, maig, n. 6.
- VERDESIO, E., *La enseñanza especial en el Uruguay*, *Revista de Psicología i pedagogia*, 1934, agost, n. 7.
- BULHER, C., *El desarrollo espiritual del niño*, *Revista de Psicología i pedagogia*, 1934, novembre, n. 8.

- FOESTER, F. W., Grundlegung einer psychologie von Gegenstand her, Rev. de Psicologia i Pedagogia, 1934, novembre, n. 8.
- LANDSBERG, Einfuhrung in die philosophische antropologie, Rev. de Psicologia i Pedagogia, 1934, novembre, n. 8.
- EHRENSTEIN, W., Einfuhrung in die Ganschepsychologie, Rev. de Psicologia i pedagogia, 1935, febrer, n. 9.
- MURCHISON, K., Manual de psicología del niño. Rev. de Psicologia i Pedagogia, 1935, febrer, n. 9.
- CARNAP, R., L'ancienne et la nouvelle logique, Rev. de Psicologia i Pedagogia, 1935, febrer, n. 9.
- DECROLY I SEPERS, Essais d'application du test de Ballard, Rev. de Psicologia i pedagogia, 1935, febrer, n. 9.
- DELVAUX, A., Control de la Sandford. Revisión de Ternam. Rev. de Psicologia i pedagogia, 1935, febrer, n. 9.
- SCHLICK, Les enonces scientifiques et la realité du monde exterior. Revista de Psicologia i pedagogia, 1935, maig, n. 10.
- UTITZ, Die sedung der Philosophie in nuseroa seit, Rev. de Psicologia i pedagogia, 1935, maig, n. 10.
- DELACROIX, H., L'enfant et le langage, Rev. de Psicologia i pedagogia, 1935, maig, n. 10.
- SPRANGER, Las ciencias del espíritu y la escuela, Revista de Psicologia i pedagogia, 1935, novembre, n. 12.
- SÁNCHEZ MARTO, L., Diccionario de Pedagogía, Revista de Psicologia i pedagogia, 1936, novembre, n. 16.
- DAVID GARCÍA, J., Introducción a la lógica moderna, Revista de Psicologia i pedagogia, 1936, novembre, n. 16.
- MINKOWSKI, E., Ver una cosmologia. Fragments Philosophiques, Rev. de Psicologia i pedagogia, 1936, novembre, n. 16.
- SCHELER, M., Les sens de la souffrance, Rev. de Psicologia i Pedagogia, 1936, novembre, n. 16.
- MAYNARD, R., The Higher learning in America. R. P. i P. 1937, maig n. 18.
- SENSAT, R., Hacia la escuela nueva, R. P. i P., 1937, maig, n. 18.
- FRANK, S., La connaissance de l'être, R. P. i P., 1937, maig, n. 18.
- JUNG, C., El yo y lo inconsciente, R. P. i P., 1937, maig, n. 18.
- BELGREDI, Philosophorum nostri temporis vox universa, R. P. i P., maig, 1937, n. 18.

ESTUDIS SOBRE JOAQUIM XIRAU

- ABELLÁN, J. L., «Joaquín Xirau: La antropología del amor» a *Diálogos*, Mèxic, 1965, juliol-agost, n. 5, pàgs. 32-38.
- «Las ideas pedagógicas de Xirau», a *Insula*, Madrid, 1966, maig, n. 234, pàg. 5.
- Filosofía Española en América (1936-1966)*, Madrid, 1967, Guadarrama, pàgs. 39-55.
- BERRIO, J., *El pensament filosòfic català*, Barcelona, 1966, Ed. Bruguera.
- BOSCH GIMPERA, Homenaje a J. Xirau. Universidad de San Carlos, Guatemala (III), pàgs. 277-281.
- CASALMIGLIA, J. M., i MARAGALL, J., «Semblanza de Joaquín Xirau», a *Insula*, Madrid, 1966, maig, n. 234, pàg. 5.
- DURÁN, M., «Joaquín Xirau en su cátedra», a *Insula*, Madrid, 1966, maig, n. 234, pàg. 6.
- FERRATER MORA, J., *Diccionario de Filosofía*, Buenos Aires, Ed. Sudamericana, tomo II, 1965.
- FRAILE, G., *Historia de la Filosofía española*, tomo II, Madrid, B.A.C., n. 320, pàgs. 165-167.
- GAOS, J., *Filosofía mexicana de nuestros días*, México, 1954, Imprenta Universitaria, pàgs. 290-291 i 301-302.
- GUY, A., *Les philosophes espagnols d'hier et d'aujourd'hui*. Toulouse, 1956, Ed. Privat, tomo I: époques i autors, pàgs. 225-233; tomo II: textos escollits, pàgs. 166-170. També: *Los filósofos españoles de ayer y de hoy*, Buenos Aires, 1966, Ed. Losada, pàgs. 176-182.
- «La philosophie de l'amour selon Joaquín Xirau» i a *Mélanges a la memoire de Jean Sarrailh*, París, 1966, Centre de Recherches de l'Institut d'Etudes Hispaniques, pàgs. 425-436.
- «La théorie du symbole chez Joaquín Xirau» a *Langage (Actes del XIII Congrès de les societats de filosofia de llengua francesa, Ginebra, 1966)*, Ed. de La Baconnière, Neuchâtel, 1966, pàgs. 168-171.
- GUY, R., *Axiologie et métaphysique selon Xirau. Le personalisme contemporaine de l'Ecole de Barcelona*. Publicació de la Universitat de Toulouse, Le Mirail, 1976.
- JOHNSON, D. W., «Método y fines de la filosofía de J. Xirau», a *Cuadernos Americanos*, juliol-agost, 1946, pàgs. 119-138.

- HERNÁNDEZ LARA, J., «La hispanidad de J. Xirau», a Cuadernos Americanos, juliol-agost 1946, pàgs. 139-145.
- LARROYO, F., «El romanticismo filosófico: observaciones a la Weltanschauung de J. Xirau». Mèxic, 1941, Ed. Logos (reproduceix una conferència de Xirau i hi afegeix la crítica, pàgs. 17-112).
- LÓPEZ QUINTAS, A., Filosofía española contemporánea, Madrid, 1970, B.A.C., n. 298, pàgs. 150-154.
- MACHADO, A., Juan de Mairena, Tom II de Losada, Buenos Aires, 1968; (el text primitiu és a la Revista Hora de España, n. 20, de l'any 1937).
- MARAGALL, J., «Record de Joaquim Xirau» a Convivium, Barcelona, 1968, Facultat de Filosofia i Lletres, n. 26, de gener a març, pàgs. 115-122.
- MUÑOZ ALONSO, A., «España» dins el volum col·lectiu dirigit per M. F. Sciacca: Panorama del pensamiento contemporáneo, Ed. Guadarrama, tomo II, 1959, pàg. 395.
- NICOL, E., El problema de la Filosofía hispánica, Madrid, 1961, Ed. Tecnos, pàgs. 183-188.
- RUIZ Y CALONJA, Panorama del pensament català contemporani, Barcelona, 1963, Ed. Vicens Vives, pàgs. 480-482.
- SÁNCHEZ RODRÍGUEZ, M. P., Aproximación a la Filosofía de Joaquín Xirau, Tesi de Llicenciatura presentada a la Universitat de Barcelona el 1976.
- SIGUAN, La Psicología a Catalunya, Barcelona, 1981, Ed. 62, col·lecció a l'abast, pàgs. 241-243.
- ZEA, L., La Filosofía en México, México 1955, Biblioteca mínima mexicana, pàgs. 87-93.